

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Hr Lærer Larsen

Emmerlev

46

Højer

Sønderjydsk Maanedsskrift

Udgivet af Historisk Samfund for Sønderjylland
ved Cl. Eskildsen og H. Lausten-Thomsen.

INDHOLD:

1. *A. Otterstrøm: Digerne.*
 2. *J. Raben: En Gemme fra Als.*
 3. *Andreas Petersen: Minder fra Rørkær.*
 4. *J. Raben: Genfærd og Spøgelse.*
 5. *Niels A. Jensen: Armhusfolk.*
-

Nr. 9 — 1. MARTS 1932. — 8. Aarg.

KJØBENHAVNS HANDELSBANK

KJØBENHAVN

ETABLERET 1873

Aktiekapital (fuldt indbetalt) . . . Kr. 50.000.000

Reservefond 31.016.061

FILIALER I:

AABENRAA - AARHUS - ESBJERG - GRAASTEN

HADERSLEV - HORSENS - KALUNDBORG - ODENSE

RANDERS - RØNNE - SØNDERBORG - TOFTLUND

TØNDER - VIBORG - VARDE

Biler udlejes H. Jensen Toft

altid pæne og under paalideligt

Førerskab.

Ogsaa over Grænsen.

Richtsensgade 4 Tønder

Tel. 255.

Bil-

Traktor — Motor — Maskin

Smøre-

Olier

Fedt, Vognsmørelse, Gear-
kasselje og Drivremme

kun Ima Kvaliteter

CARL BORCH

Tønder

Telf. 44

H. P. Lorentzen

V. J. Lund's Eftfl.

Bogbinderi og

Protokolfabrik

TØNDER

Østergade 40. Telf. 106. Over Gaarden

Alt Bogbinderarbejde
udføres hurtigt og solidt.

DIGERNE

H EJ! Sol og Maane suger i højest Stormflods Tegn,
og Vestenstormen raser med Snefog og Regn,
det bruser og det bryder mod Havdigets Fod,
det er Flod!

Det fnyser vredt derude igennem Regn og Blæst,
der rider Vesterhavet sin skummende Hest,
han raaber over Diget saa harmfuld i Sind,
luk mig ind!

Og Vidaaen lytter bag Slusen til hans Skrig:
Du mindes vel endnu, naar vi fordem drog i Krig,
vi blended vore Vande og druknede Mænd,
prøv igen!

Men Vidaaen svarer: Jeg ligger under Tvang,
de klemte mig bag Diger og tæmmede min Gang,
hvad enig Flid har bygget, kan ej rives ned,
hold kun Fred!

Men Vesterhavet lo paa sin høje, hvide Hest:
Hvad Menneskene evner, det kender jeg nok bedst,
saa længe de forliges, har vi ingen Magt,
det er sagt!

Men jeg er saare gammel, og meget har jeg set,
og endnu er det aldrig i denne Verden sket,
at Menneskene enedes mer end en Stund,
vent du kun!

Jeg saa saa mange Riger, hvis Dage nu er talt,
jeg saa saa mange Diger, der smuldred og forfaldt,
og jeg har Tid at vente, mens Fanden saar Korn
som tilforn!

Naar Verdens Stormænd rives om Penge og om Land,
naar Folkene de kives og kæmper Mand mod Mand,
da ødes alle Diger, da finder vi Vej,
du og jeg!

A. Otterstrøm.

EN GEMME FRA ALS

Af J. RABEN, SØNDERBORG

II „ZEITSCHRIFT DER GESELLSCHAFT FÜR SCHLESW.-HOLST.-LAUENB. Geschichte“, V. Bind, 1875, Side 179, beretter Johanna Mestorf om en Glaspaste med Figurer, som blev fundet i Sønderborg 1871. Dette Fund vakte stor Opmærksomhed, og Stykket fik Navnet „Die Gemme von Alsen“.

„Zeitschrift“ beretter: I Aaret 1871 fandt man dybt under Gaden i Sønderborg en Egestamme. Indeklemt mellem Rødderne sad en oval Glaspaste med indgravede Figurer. Fundet blev sendt til Dr. Meyer i Uetersen, og derfra sendtes det videre til Beyrich-Berlin. Sluttelig havnede det i Berlins „Museum für Völkerkunde“.

„Oberzahlmeister“ Rohde ved Garnisonen i Sønderborg fortæller (1910), at Gemmen fandtes 1871 ved Opførelsen af Amtsretsbygningen (Hjørnet Perlegade—Østergade). Ved Udgravningen til Kælderen stødte man i 2 Meters Dybde paa den omtalte Egestamme; ved Ophugningen fandt man Gemmen mellem Rødderne.

Stykket er af blaat Glas, indfældet i en sort Paste, ovalt og uden Indfatning. Billedfladen er 23×19 mm, paa en Basis af 28×24 mm. De indridsede Streger, som forestiller Figurerne, er uregelmæssige i Dybde og Bredde. De tre Figurer viser en let Bevægelse, som minder om en Dansescene. Over Hovederne svæver mærkelige Tegn; man mente først, at det var Binderuner. Gemmen fik derfor først Betegnelsen „Runestenen fra Als“. Denne Antagelse fik ikke Medhold, Tegnene maa vel nærmest betragtes som Grene.

Als-Gemmen var noget ganske nyt, og lignende havde man hidtil ikke set. I Maj 1873 modtog Berlins Anthropologiske Selskab en Skrivelse fra den danske Professor Engelhardt, i hvilken han gjorde opmærksom paa to lignende Stykker i Museet i København. Disse to Gemmer er omtalt i „Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie“, 1873, 1. Hæfte.

Disse to Gemmer er ikke ovale, som den fra Sønderborg, men kredsrunde og forskellige i Størrelse. De har tre ganske lignende indridsede, menneskelige Figurer. En anden Gemme fandt man ved Fredløse paa Sjælland, og endvidere er en af samme Art fundet i Skaane. Disse fire Stykker er nær beslægtede med den fra Als.

I tyske Museer findes et større Antal af Gemmer, alle med samme Præg og ud fra samme Ide. Ved intet af de i Tyskland fundne Stykker kender man Findestedet.

Johanna Mestorf betegner de i Tyskland fundne Stykker som „Wanderer“ og mener, at Skandinavien er deres Hjemsted. Efter hendes Mening maa ogsaa de to Paster fra Sønderborg og Skaane betragtes som saadanne; deri deler hun Opfattelse med Professor Stephens. Derefter skal Sjælland være Hjemstedet for disse primitive Kunstværker. Ligeledes maa det antages, at de hidtil fundne Gemmer stammer fra én Mesters Haand, og at han har haft hjemme paa Sjælland. Stephens fører Gemmen tilbage til Folkevandringstiden og betragter den som en Forløber for Guldrakteaterne, som bærer lignende, primitive Figurer.

Gemmens Materiale, den lille runde eller ovale Glaspaste, kan være romersk Arbejde; de blev lavet i den tidlige Kejsertid, og romerske Kunstnere skar dem ud til Signetter, Gemmer eller Amuletter. Pasten er her maaske bleven indført, og vor hjemlige Kunst dem i Samlinger i Berlin, Leipzig, Nürnberg, Oldenburg og Lüneburg. Maaske er de af fromme Mænd baaret til Tyskland, givet til Kirker som Relikvier eller som heldbringende Amuletter. Det er et Spørgsmaal, som maaske senere vil kunne besvares.

ner har ridset den for at give Udtryk for sin egen, naive Opfattelse. Hans Figurer er bleven til noget eget, typisk, nordisk.

Naar alle hidtil kendte Gemmer maa betragtes som nordiske, hvorledes kommer de saa til Tyskland i større Antal? Man finder

Interessant er det, at det netop var Fundet af Als-Gemmen, som for 60 Aar siden drog de lærdes Opmærksomhed paa sig, og at man derved blev gjort bekendt med et større Antal af disse nordiske Paster. Man kom derved til den Antagelse, at Sjælland er Hjemstedet for disse smaa Kunstprodukter, og at maaske en enkelt Mesters Arbejde ikke har fundet en Efterligner.

Litteratur om Als-Gemmen og beslægtede Stykker:

1. Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie, 1873, 1. Hæfte: Prof. Georg Stephens, „Tre barbarisk classiske Gemmer“.
2. Zeitschrift für Ethnologie, 14. Bd. 1882: Dr. Max Bartels, „Die Gemme von Alsen und ihre Verwandten“.
3. Zeitschrift der Gesellschaft für Schlesw. Holst. Lauenb. Geschichte.
V. Bind 1875. J. Mestorf, Die Gemme von Alsen.
VI. Bind 1876 J. Mestorf, Zur Gemme von Alsen.
X. Bind 1881, H. Handelmann, Zur Gemme von Alsen.

MINDER FRA RØRKÆR

AF ANDREAS PETERSEN, KOLLUND

(Fortsat fra Augustnumret.)

Folkeminder

En af de *Gentagelsesfortællinger*. som Bedstefader gav Selskabet for, lyder i hans Optegnelser saaledes:

Herr Bertel sendte Jochum ud, han skulde Havren skære, men Jochum skærer Havren ei og vender ei tilbage. Nu sender Bertel Hunden ud, han skulde Jochum bide, men Hunden bider Jochum ei, og Jochum skærer Havren ei og vender ei tilbage. Nu sender Bertel Kjæppen ud, den skulde Hunden prygle, men Kjæppen prygler Hunden ei, og Hunden bider Jochum ei og vender ei tilbage. Nu sender Bertel Ilden ud, den skulde Kjæppen brænde, men Ilden brænder Kjæppen ei, og Kjæppen prygler Hunden ei, og Hunden bider Jochum ei, og Jochum skærer Havren ei og vender ei tilbage. Nu sender Bertel Vandet ud, den skulde Ilden slukke, men Vandet slukker Ilden ei, og Ilden brænder Kjæppen ei, og Kjæppen prygler Hunden ei, og Hunden bider Jochum ei, og Jochum skærer Havren ei og vender ei tilbage. Nu sender Bertel Oksen ud, den skulde Vandet drikke, men Oksen drikker Vandet ei, og Vandet slukker Ilden ei, og Ilden brænder Kjæppen ei, og Kjæppen prygler Hunden ei, og Hunden bider Jochum ei, og Jochum skærer Havren ei og vender ei tilbage. Nu sender Bertel Slagteren ud, han skulde Oksen slagte, men Slagteren slagter Oksen ei, og Oksen drikker Vandet ei, og Vandet slukker Ilden ei, og Ilden brænder Kjæppen ei, og Kjæppen prygler Hunden ei, og Hunden bider Jochum ei, og Jochum skærer Havren ei og vender ei tilbage. Nu sender Bertel Bødlen ud, han skulde Slagteren hænge, men Bødlen hænger Slagteren ei, og Slagteren slagter Oksen ei, og Oksen drikker Vandet ei, og Vandet slukker Ilden ei, og Ilden brænder Kjæppen ei, og Kjæppen prygler Hunden ei, og Hunden bider Jochum ei, og Jochum skærer Havren ei og vender ei tilbage. Nu sender Bertel Fanden ud, han skulde Bødlen tage, men Fanden tager Bødlen ei, og Bødlen hænger Slagteren ei, og Slagteren slagter Oksen ei, og Oksen drikker Vandet ei, og Vandet slukker Ilden ei, og Ilden brænder Kjæppen ei, og Kjæppen prygler Hunden ei, og Hunden bider Jochum ei, og Jochum skærer Havren ei, og vender ei tilbage.“

Foruden denne og andre *Gentagelsesfortællinger*, f. Eks.: „Her er det Hus, Jakob har bygget“, har Bedstefader endnu optegnet en

hel Mængde *Sætninger*, som man har svært ved at tale hurtigt, og for at disse ikke skal gaa i Glemmebogen, skal følgende nævnes:

1. Fiskeren fisker Fisk i Fiskeparken.
2. Seksogtredssindstytte Skok skaanske skjæve Skopinde.
3. Skjærsliberen sliber Skjæreknive til at skjære Skjærehavre med paa Slibestenen.
4. Bag ved Bagerens Bagehus bygger Bageren en ny Bagerovn til at bage Bagelse i.
5. Seks Snese Sneglehuse huser seks Snese Snegle.
6. Huggejens huggede med Huggeøksen paa sin Huggeblok, havde Smedekaren, Huggejensens Brud, vidst, at Huggejens huggede med sin Huggeøkse paa sin Huggeblok, da var Huggejensens Brud, Smedekaren, kommen med sin Søster Maren for at hjælpe Huggejens at hugge med sin Huggeøkse paa sin Huggeblok.
7. Møllermester Møller, mal mig min Møllerpose Mel, min Moders Moster Maren laver da Melboller til mig.

Til sidst paa Aftenen kom *Kortene* paa Bordet, og Bedstefader kunde ogsaa heri vise sin Færdighed. Der er een, som jeg især har lagt Mærke til, og som jeg derfor vil meddele, omendskønt den vist er kendt af mange:

Man tager 20 Kort, lægger disse to og to sammen paa Bordet, saaledes at Figurerne er at se paa dem alle, og beder da hver af de tilstedeværende om at lægge Mærke til 2 ved Siden af hinanden liggende Kort. Er dette sket, samler man Kortene saaledes, at de parvis liggende Kort ikke bliver adskilte. Nu lægger man de 20 Kort efter følgende Ord:

M U T U S
N O M E N
D E D I T
C O C I S

hvilke man maa have i Hukommelsen, og som er saaledes beskafne, at hvert Bogstav findes 2 Gange i de fire Ord, og at to i hvert Ord er to ligelydende Bogstaver; og de øvrige er fordelte paa følgende Maade, at f. Eks. et af Bogstaverne i det første Ord MUTUS, nemlig M, findes i anden Række, eet i tredje, nemlig T, og eet i fjerde, nemlig S. Saaledes forholder det sig ogsaa med de tre andre Ord. Efter disse fire Ord lægger man altsaa Kortene i fire Rækker, saaledes at altid to Kort, som ligger ved Siden af hinanden, indtager Pladser paa to ligelydende Bogstaver. Er nu alle Kortene lagt, spørger man de enkelte, i hvilken Række deres Kort ligger. Siger nu een, at hans Kort er i den øverste Række alene, da er andet og fjerde Kort de tænkte, men skulde de være i første og anden Række, da er første og tredje Kort de tænkte.

Paa denne Maade vedblives, indtil alle Kort er gættede. — Skriv først Bogstaverne paa Bordet med Kridt for dig selv, saa vil man snart opnaa Færdighed!

Fra Treaarskrigen

I Fredens Dage var det til Selskabelighed, man samledes hos Bedstefader, men da Krigen 1848 udbrød, drøftedes Politikken. Der dannede sig et politisk Raad med Bedstefader i Spidsen. Da han under Krigen gjorde gode Tjenester for den danske Regering, fik Bedstemoder som Tak efter hans Død en aarlig Pengegave, saa længe hun levede.

Under Krigen fødtes der Skrædderen en Søn. Faderen mødte en Dag hos den tysksindede Pastor Høck og ønskede Barnet døbt paa Navnene *Julius Frederik Sejer*. Præsten spurgte efter Oprindelsen til disse Navne, og Skrædderen sagde: „Det skal være til Minde om, at i Juli Maaned vandt Kong Frederik Sejer.“ Saa vilde Præsten ikke døbe Barnet, men efter gentagne Opfordringer maatte han gøre det. For Resten blev Drengen med det stolte Navn ikke gammel, han døde i Santos i Sydamerika i en Alder af 25 Aar.

Den sidste Knapmager

I Glansperioden, da alt Herretøj skulde være forsynet med blanke Knapper, var der ikke mindre end 10—12 Knapmagere i Rørkær By. Særlig kendte Knapmagere var Jens Nielsen, Jørgen Hansen og Dumstrei. De lavede ikke alene Knapper til Hjemmebrug, men solgte dem ogsaa til Agenter, som afsatte dem paa Als og andre Steder. Ja, de leverede endogsaa Knapper til Hæren. Mest lavedes de tommebrede Knapper med en paaloddet Øsken, som støbtes eller sloges. Skulde de være særlig pæne, lavedes en Blomst derpaa. Undertiden bar Knapperne den Mands Mærke, som havde lavet dem. I ældre Tider brugte man Knapper som Værdimaalere, idet de i Byttehandelen brugtes som Erstatning for Skillemon, naturligvis kun i privat Handel og kun paa et begrænset Omraade.

Den sidste Udøver af den engang saa blomstrende Knapmagerindustri i min Fødeby Rørkær var *Christian Lønne*. Han boede i en gammel Rønne i Nærheden af Skolen, og vi Skolebørn besøgte daglig den gamle Knapmager i hans Værksted. Han havde nemlig hittet paa at lave Fingerringe til os Børn. En fint poleret Ring kostede 10 Penning, og vi kunde ogsaa købe Ringe til 5 Penning, saa disse Ringe fandt rivende Afsætning, ogsaa i Sognets andre Skoler. Værkstedet, som tillige var Køkken, lignede en lille Smedie. Der var en Blæsebælg, paa Væggen hang gamle Støbeforme fra Knapmagertiden,

og i det ene Hjørne stod det store Polerhjul, som skulde give Ringene den fornødne Glans.

Fatter og Mutter Lønne hjalp hinanden, saa godt de kunde. Naar Manden ofte maatte have et Øje henvendt til Mælkepotten paa Ildstedet, saa maatte Mutter til Gengæld give en Haandsrækning midt i Syslen, om det saa var midt i Svøbningen af den Lille, som hun saa resolut imens lagde ned i et Hul i Lergulvet. Den egentlige Næringsvej var nu ikke mere Knapmageriet, men Lodden og Klinken, desuden lavede Lønne mange Smaating af Messing, f. Eks. Stigbøjler og Beslag til Seletøj.

En velhavende Mand blev Lønne aldrig, det var i tidligere Tider ellers de fleste Knapmagere. Deres Virksomhed førte med sig, at de kunde lave Statens Mønt efter, og efter Sigende har mange benyttet sig deraf. Saaledes opdagedes engang et fuldstændigt Falskmøntnerværksted hos Knapmager Jens Sæd i Rørkær, hvis Søn maatte vandre i Fængsel.

Knipleri og Væveri.

Ligesom Knapmageriet var ogsaa Knipleriet en betydelig Industri i Rørkær. 40 unge og gamle Kniplersker ernærede sig i sin Tid surt ved dette Arbejde. Kniplerskerne sled i det for næsten ingen Ting, medens Kniplingskræmmerne blev rige Mænd. Om den sidste af de gamle, *Lisette Dyhrberg* (d. 1928) har „Sdj. Maadedsskr.“ fortalt tidligere (Nov. 1927). Hendes Datter og enkelte andre fører Knipleriet videre, men ikke som Hovederhverv som i gamle Dage.

Væveriet blev ogsaa drevet stærkt i Rørkær i gamle Dage. Af kendte Væversker kan jeg nævne Marie Nielsen, Lorens Lassens Ingeborg og min Tante „Stinnå Skrærres“, samt som Væver Nikolaj Nissen. Det var saaledes før, at Karlen og Pigen som oftest fik nogle Alen Væv til Skjorter som en Del af deres Løn, og det gav Arbejde for Væverne. Mange Tusind Alen Væv er gaaet ud fra de Rørkær Vævere. I Dag er baade Væverstol og Spinderok stillet i Krogen eller op paa Loftet.

Den første Daguerreotypist.

Sjælden er en Opfindelse straks efter sin Fremkomst blevet hilst med en saadan Begejstring og Anerkendelse som den franske Opfindelse Fotografi eller rettere Daguerreotypi. Min Fader August Petersen var den første Daguerreotypist her i Landet. I Aaret 1853 rejste min Bedstefader til Hamborg, hvortil Opfindelsen var kommet. Bedstefader interesserede sig altid for det nye, og det lykkedes ham at købe et Apparat hos en Daguerreotypist. Nu lærte Sønnen, min Fader, Kunsten, og Fader

rejste derpaa fra Sted til Sted med den. Overalt vakte denne mærkelige Opfindelse den største Opmærksomhed, men mange var ogsaa bange for at lade sig „tegne af“.

Da denne franske Opfindelses Metode er meget interessant, skal jeg her beskrive Faders Metode: En blank, poleret forsølvet Kobberplade blev i et mørkt Værelse udsat for Joddampe, hvorved der paa Pladen dannede sig et gult Lag af det for Lysets Paavirkning saa følsomme Jodsølv. Pladen bragtes derpaa i en for Lysets Paavirkning uigennemtrængelig Kasset ind i Kammeret og udsattes derpaa i nogen Tid for Lysets Paavirkning gennem den i Kammeret anbragte Linse. Paa Pladen er der stadig intet at se; men naar den i Mørkekammeret udsættes for Kviksølvdampe, fremtræder Billedet tydeligt. Der foretages saa en Behandling med Kogsalt (Fiksering). Billederne var meget skarpe og holdbare; de er i Dag ikke anderledes end den Dag, de lavedes. Men de havde een Fejl, idet højre og venstre blev byttet om; det var der intet at gøre ved.

Hvert Billede kostede 3 Mark; Kopi kendtes ikke, saa der maatte „siddes“ hver Gang. Fader logerede i Tønder hos Gæstgiver Adolf Hansen i Østergade, i det Hus, hvor nu dette Blad bliver trykt. I „Tondernsches Intelligenzblatt“ for 1859 findes følgende Annonce:

Fotografi Portraitter.

Det bekendtgøres herved, at jeg fremdeles hver Eftermiddag i 14 Dage vedbliver at aftage Portraitter hos J. Adolf Hansen i Østergade i Tønder.

Aug. Petersen, Rørkær.

Daguerreotypist.

I Løbet af 14 Dage kunde Fader lave 3 - 400 Billeder, saa Forretningen var slet ikke daarlig. I 1863 blev Fader imidlertid Soldat i Fredericia, og da Talbot allerede under Krigen gjorde en ny Opfindelse, Fotografering paa Papir, var det forbi med Faders Kunst.

En Kendsgerning er det, at Fader har været den første Fotograf i Sønderjylland. Hans gamle Apparat er endnu i mit Eje, men desværre er alt Tilbehør forlængst gaaet tabt. Dengang jeg netop var blevet konfirmeret, fik Fader Besøg af en ældre Mand fra Hamborg, Sønnen af den Mand, der havde solgt Apparatet til Bedstefader. Han vidste, at hans Fader havde solgt det til Rørkær, og da det dengang var det eneste i Hamborg, vilde han gerne købe det tilbage. Hvis jeg ikke havde holdt paa, at vi skulde beholde det, var Apparatet kommet til Hamborg igen.

(Slattes).

GENFÆRD OG SPØGELSER

VED J. RABEN, SØNDERBORG

Den hvide Dame paa Sønderborg Slot.

EN FORNEM PRINSESSE PAA SØNDERBORG SLOT HAVDE FORLOVET sig med en Væbner, med hvem hun var frugtsommelig. Faderen blev meget vred, og da der netop skulde holdes en stor Fest paa Sønderborg, befalede han fem Adelsmænd, at de afvekslende, uafbrudt skulde danse med Prinsessen. Da de havde danset til sent paa Natten, faldt Prinsessen pludselig om og døde. Væbneren blev kastet i Fængsel og senere henrettet. Efter denne Tid er Prinsessen ofte bleven set i Midnatstimen, naar hun i sin hvide Kjole vandrede igennem Slottets mange Værelser. Naar den hvide Skikkelse naaede det Sted i den tidligere Riddersal, hvor Prinsessen faldt om, forsvandt den.

(Meddelt af Danselærer Petersen, Sønderborg).

Genfærd paa Sønderborg Slot.

I Sønderborg Slotsport findes paa Sydsiden en gammel Dør, som fører ind til et lille mørkt Rum, hvor der i ældre Tider gik en Trappe op til 1. Sal. Man fortæller, at Hertug Hans d. Y. har ladet dette Rum med Trappe bygge, for at han om Natten kunde faa sine „Veninder“ op til sig, uden at Hertuginde mærkede det. — En Sjællænder stod flere Gange Vagt i Slotsporten under Trearskrigen. Han paastod, at han ofte om Natten har hørt Trin inde i Rummet, som om to Mennesker gik op ad en Trappe. — Men Rummet var tomt og Trappen fjernet; saa det kun kan have været Hertugen og hans Venindes Genfærd.

Jørgen Blome til Melsgaard.

Jørgen Blome til Melsgaard var ligesom Broderen, Hans Blome til Ørnum, en berygtet Fyr. Han førte et tøjlesløst Liv og pinte Bønderne, hvor han kunde, indtil han 1585 solgte Gaarden til Hertug Hans af Sønderborg og derefter bosatte sig i Svendborg, hvor han døde. Han var gift med en Datter af Vulf Høk paa Avnbølgaard. — Den stridslystne Jørgen Blome var kun bange for en Ting, det var Spøgelser. En Aften, da han red sent hjem fra et Sviregilde i Sønderborg og befandt sig i Nærheden af Mels, dukkede pludselig en hvid Skikkelse op fra Vejkanten og spærrede ham Vejen. Jørgen Blome gav Hesten Sporerne, men den var lige saa bange

som Herremanden og vilde ikke fremad. Spøgelset hævede Armen og raabte med dyb Stemme:

„Hr. Jørgen Blome
du ødsler dit Liv!
Stor er din Brøde.
Tænk paa din Viv!
Djævelens Lænker
snører dit Bryst,
snart er du moden,
og snart kommer Høst!
aldrig skal Hvile
og Freden du faa, —
Junker, snart skal du
for Dommeren staa!“

Spøgelset forsvandt, og Jørgen Blome red hjem til Melsgaard. Han havde ingen Fred mere og søgte at komme paa andre Tanker ved Svir og Letsindighed. — Man har efter denne Tid set en Rytter jage omkring paa dette Sted om Natten. Om end Jørgen Blome døde i Svendborg, var man tilbøjelig til at tro, at det var hans Genfærd, der viste sig paa det Sted, hvor den hvide Skikkelse havde udtalt sin Forbandelse over ham.

(J. Raben, Sønderborg).

Bøddelen fra Holm.

En Bøddelknægt, Christen Hansen fra Holm, havde hængt sig i en Lade i Nordborg. Grunden dertil var, at Hertug Frederik vilde lade ham kaste i Taarnet. „Christen Bøddel“ havde et langt Synderegister. Efter sin Død gik han igen, og han færdedes ofte om Natten mellem Nordborg og Holm, indtil det en Midnatstime lykkedes Præsten fra Nordborg at mane Genfærdet i Jorden.

— Dette Sagn har en dokumenteret Oprindelse. Den omtalte Nordborg Præst er Pastor Andreas Brandt (1621—1666). Han skriver selv i Kirkebogen:

„1641. 20. Trin. Blev begravet Bøddelen Christen Hansen i Holm, som af Vansindighed hængte sig selv i Niels Mortensens Lade og lagt uden Holmport. Gud bevare os fra saadan ond Hueskod for Christi Skyld.“

Holmport var Kirkegaardslaagen for Holmboerne.

(J. Raben, Sønderborg),

Gengangeren paa Kegnæs.

To Gaarde ved Midtkobbøl paa Kegnæs hedder „Sadbjerg“. Efter Udstykningen af Hjortholm Gods skal en Ejer af den ene af Gaardene have flyttet det ved Udstykningen satte Skel til sin Fordel. Derfor fandt han efter sin Død ingen Ro i Graven, og man saa ham ofte om Natten vandre omkring ved Skelmærket, indtil en Præst fra Broager — i Folkemunde var hans Navn Petersen¹⁾ — manede ham i Jorden øst for Gaarden, hvor Engdraget, der fører ned mod Hartsø, begynder.

¹⁾ Den Præst, som har virket i Broager i Udskiftningstiden, var Pastor Laurentius Petersen 1757—1785.

Paa dette Sted ligger altid en stor Hob afhugget Ris og Tjørn, og man passer paa, at Kreaturerne ikke æder af Græsset der, for saa dør de.

(Meddelt af Montør P. Petersen, Kegnæs). ▮

Mølleren fra Dynt.

Mølleren fra Dynt, — hans Vandmølle laa nede ved Krumbæk, — var ikke velset paa Broagerland. Han beholdt lidt lovligt meget af Kornet og tog det ikke altid saa nøje med Vægten. — Da han døde, begyndte han straks at gaa igen. Folk blev generet af Gengangeren, og man besluttede derfor at flytte Liget. Mølleren blev saa begravet for anden Gang nede ved Krumbæk, langt fra menneskelige Boliger. Mølleren fortsatte imidlertid sit Gengangeri. Først da man rammede en rød Pæl ned i Graven, fik man Ro for ham.

Spøgelset ved Vandstedbæk.

Vest for Skelde-Lilleskov ligger nogle Gaarde, som kaldes Vandstedbæk. Der er paa en Mark ind mod Skoven en hovedløs Mand bleven manet i Jorden af Broager Præsten Laurentius Petersen (1757—1785). En af Ejerne havde nemlig flyttet Markskellet, som var bleven sat ved Udskiftningen, til sin Fordel, og derfor fandt han ingen Hvile efter Døden. Den hovedløse Mand færdedes om Natten ved sin tidligere Markgrænse, ellers gjorde han ingen Fortræd.

(Meddelt af Montør P. Petersen, Kajnæs).

Tærskerne paa Philipsborg.

Paa Gaarden Philipsborg findes der en Lo, hvor man i mangfoldige Aar fra Mortensdag indtil Jul har hørt det tærske, lige fra det blev mørkt til over Midnat.

Der var engang en Ejer af Gaarden, som fæstede to Tærskere fra Avnbøl til at aftærske hans Korn. De fik en rigelig Løn, men alligevel mærkede man snart, at der ogsaa forsvandt noget af Kornet. Det blev snart eftervist, at Tærskerne tog Korn med hjem om Aftenen. En Søndag Morgen, da Arbejderne var gaaet til Kirke, var Gaardejeren i Arbejdernes Hus, hvor han kunde overbevise sig om, at de store Kornmængder paa Loftet var stjaalet fra hans Gaard. Bonden klagede til Præsten, og de to Tærskere maatte afgive en Forklaring overfor ham. De nægtede Tyveriet og bekræftede deres Uskyldighed ved Ed foran Alteret i Ullerup Kirke.

Men inden Vinteren var forbi, blev begge Tærskere angreben af en Sygdom, og da det følgende Aars Høst var forbi, døde de begge paa en Dag, men uden at have tilstaaet deres Brøde.

Paa Philipsborg vidste man ikke, at Tærskerne var døde. Piger og Karle sad i munter Samtale omkring Bordet om Aftenen, da pludselig stærke Plejlslag lod fra Loen og fik al Skæmt og Latter til at forstumme.

Den næste Morgen hørte man om Tærskernes Død, og man vidste, hvad Plejlslagene betød. — Der siges, at dristige Karle gentagne Gange, naar denne Spøgelsetærskning lod sig høre, er gaaet ud i Loen med en Lygte; retsom de nærmede sig, aftog Lyden, og naar de kom til Stedet,

var alt stille. Naar de fjernede sig, lod Klappene sig høre igen, og naar de var helt ude af Laden, lød Tærskningen igen i dens fulde Styrke.

Et hovedløst Føl.

Ved Fr. Hansens Gaard, ved Vejen mellem Skovby og Skovbyballe, saa man ofte om Aftenen et hovedløst Føl. Det løb altid i Retning ad Skovby til. Endskønt det intet Hovede havde, kunde det give en mærkelig Lyd fra sig.

Spøgelset ved Bøjskovgaard.

Min Onkel, Hans Møller, var som ung Mand Forvalter paa Bøjskovgaard. Han havde en Aften været i Ullerup og kom sent hjem. Vejen tog han med en Fodsti, og da han gik igennem et Led ind til den Mark, der førte ned til Gaarden, saa han en lille, mærkelig, graaskægget Mand sidde paa Diget ved Ledet. Onkel Hans gik stiltiende videre; men den lille Mand fulgte ham. Gik han hurtig eller langsomt, den lille var altid ved hans Side. Da han naaede Gaarden, forsvandt det mærkelige Væsen.

Den næste Morgen fortalte min Onkel Historien til Forkarlen, og dennes første Spørgsmaal var, om Onkel havde talt til Væsenet. Da han kunne svare med nej, fortalte Forkarlen, at man maatte vogte sig for at tale, naar man havde den Lille som Følgesvend. En Mand havde engang talt til Væsenet, og han var bleven Idiot.

Onkel Hans har flere Gange senere set den lille Mand, men ingen har vidst, hvem han var.

(Meddelt af Fru Bjørn, Augustenborg).

Spøgeriet ved Blæsborg Mølle.

Ved den lille Bæk, der skærer Landevejen i Nærheden af Blæsbjerg Mølle, har man ofte mærket til Spøgeri.

En Aften red min Fader fra Augustenborg hjem til Sebbelev. Hans Hest var et „taalle“ Dyr og ikke bange for noget; men da han kom til Bækken, blev den pludselig staaende og vilde ikke videre. Fader skar en Kæp i Hegnet og forsøgte at drive den over Bækken; men det nyttede ikke noget, den blev staaende. Hesten maa have set noget, som Fader ikke kunde se.

Han maatte saa ride tilbage til Augustenborg og derfra over Osbæk hjem.

(Meddelt af Fru Elley i Bro).

Spøgeri i Ketting Skov.

Fra en Landmand Hans Kryder tilhørende Eng hørtes ofte om Natten Skrig af et Barn og en Klapren, som om en Alkovedør blev slaet op og i. Hvad der har været Aarsagen til denne natlige Larm, ved ingen.

I Nærheden af Hans Kryders Hus, hvor Vejen fører ned til Blomeskobbøl, gik før en hovedløs Præst omkring i Midnatstimerne. Han har aldrig gjort nogen Fortræd, men man undgik dog Stedet for ikke at møde den uhyggelige Skikkelse.

(Meddelt af Hans Kryder, Kettingsskov).

Fandens Sten paa „Hejerhals“.

En Gangsti førte før fra Ketting over Marken „Hejerhals“ til Asserballe. Ved Indgangen til Marken laa en stor Sten som Stæde. Foruden flere runde Fordybninger (Skaalsten) fandtes en Indhugning i Stenen, som lignede en Hestesko.

Fanden skal engang i et Anfald af Raseri have sparket saa haardt mod Stenen, at Aftrykket af hans Hestesko blev siddende paa den. — Efter denne Tid saa man i mørke Nætter, at dette Aftryk havde et glødende Skær, indtil en Præst fra Asserballe huggede et Kors midt i Mærket, og det lyse Skær hørte derefter op. (Det har sikkert været et Solmærke, som hyppigt findes paa Skaalstene).

Paa samme Sted færdedes ogsaa i ældre Tider en hovedløs Præst om Natten. Han saa ud som en vandrende Præstekjole.

En Dreng kom en Dag grædende ad Stien. En større Dreng, som vogtede Kvæg, spurgte, hvorfor han græd. „Jow“, svarede den lille, „æ ska' te Ketting, å æ två it gaa öw'e Hejerhals for e høj'løs Præst.“

Da Stenen med Hesteskoen endnu stod paa sin Plads, og før Asserballe Præst havde hugget Korset paa den, vilde en Plovkarl sætte sig paa Stenen for at spise sit Brød. Han mærkede da, at Stenen var varm, endskønt det var i November Maaned. Samme Karl saa en Dag, at en Krage, som satte sig paa Stenen, faldt død ned. — Det var Fanden, som var Skyld i det hele!

Lyset ved Sønderborg Ladegaard.

Paa Sønderborg Ladegaard kunde man ofte om Natten se et mærkeligt Lyset over Gaarddammens nordøstlige Hjørne.

Da man omkring 1830 rensede Dammen og delvis uddybede den, fandt man et menneskeligt Skelet. under Mudderlaget og paa det Sted, hvor man havde set Lyset. En Karl fra Gaarden tog Skelettet, uden at nogen vidste det, og begravede det om Natten paa Sønderborg Kirkegaard. Efter denne Tid saa man ikke Lyset mere.

ARMHUSFOLK

AF NIELS A. JENSEN, Dbm., FÆSTED

DER, HVOR NU MEJERIET I FÆSTED LIGGER, LAA I MIN BARNDOM et gammelt 5 Fags Hus, som kaldtes æ Armhus, hvor de fattigste blandt de fattige kunde faa Husly. Huset havde tre Døre, en i Sønder, en i Nord og en i den vestre Ende. Den søndre Dør delte Huset i to Dele. Her var Indgangen til det østre Rum, med Dør ud til Køkt kenet. Gennem den vestre Dør var der Indgang til to over for hinanden liggende Rum, med Indgang til Fælleskøkkenet. Her kunde der jo nok opstaa Misundelse og Rivninger, hvis den enes Mad var

bedre end den andens. Gennem den nordre Dør kunde Beboerne hente Vand og faa Brændsel baaret ind.

Den Tid, jeg vil fortælle om, boede der i Huset to Søstre, som til daglig kaldtes „æ Hyt-Ann“ og „æ Hyt-Lisbeth“, Navnet stammede fra et Hus, der havde ligget oppe i den nordre Ende af den lange Forde, Vejen fra Fæsted til Kjemsgaard. Pladsen deroppe kaldes den Dag i Dag for „æ Hytkaalgaard“. Der var Ann og Lisbeth født. Saa boede i Huset desuden den 82-aarige Enkemand Mads Hansen, kaldet Mads Trompært eller ogsaa blot „æ Pært“. I sine unge Dage kunde han med Munden blæse, som var det i en Trompet, deraf Navnet. Ann og Lisbeth fik lidt Hjælp fra Sognet og ernærede sig iøvrigt ved Tiggeri. Efter en Begravelse, et Bryllup, et Barsel, kort sagt efter ethvert Gilde i Sognet eller udensogns mødte de altid Dagen efter, blev godt beværtede med Kaffe og Kager; en lille Puns fulgte ogsaa med, samt en Almisse, naar de gik. Lisbeth fortalte gerne Sognets Nyheder, hvor de kom. Naar hun overdrev lidt for stærkt, kunde Ann sige: „No tratte do, lill' Søster!“ De kunde godt lide Brændevin; men man fandt dem aldrig liggende drukken, og jeg ved forøvrigt ikke noget uærligt eller ondt om dem.

Vejen fra Kamptrup Skole førte ned forbi Huset, og saa prøvede vi store Skoledrenge engang imellem at drive lidt Løjer med Husets Beboere, helst at faa dem narret op af Sengen, naar de var gaaet i Seng. Hyt-Ann havde en Kat, og hun blev narret af Sengen paa den Maade, at en Dreng gik hen under hendes Vindue og mjavede som en Kat. Ann stod saa op og gik ud i Døren i det blotte Linned og kaldte „Mus“, „Mus!“ Men der kom ingen Kat, alt var roligt og stille, et Par Flagermus kredsede oppe om Skorstenen. Hun gik saa ind igen, men saa snart hun var kommet i Seng, mjavede det atter uden for Vinduet.

Bedst var det, naar vi kunde faa Mads af Sengen. En Dreng gik om til hans Vindue, kiggede ind til ham og forstyrrede ham i hans Søvn. Saa blev Mads for Alvor vred. Han stod op og gik ud i Døren i bar Skjorte, med en spids Natlue paa Hovedet og med en lang Kæp i Haanden. Her holdt han saa en frygtelig Tordentale ud i den stille Aften, men Tordentalen hilstes kun af Høsegøgens Latter fra den nærmeste Toft; Fredsforstyrreerne laa i Sikkerhed ovre i den søndre Vejgrøft.

Mads Hansen var døbt i Hygum Kirke den 29. Okt. 1780. Første Gang blev han gift den 30. Okt. 1808 med Mette Kathrine Simonsdatter. Det var hende, der fandtes død paa Marken mellem Harreby og Fæsted Juleaften 1852. Næppe tre Maaneder efter, den 11. Marts 1853, blev han anden Gang gift med Mette Margrethe Nielsdatter, ogsaa kaldet „Snapsgræth“. Efter hende blev han Enkemand den 20. Sept. 1862. Nu var Mads blevet 82 Aar gammel og kunde ikke være ene længere, og det var ikke saa let at faa ham indkvarteret nogen Steds. Det vilde jo ogsaa koste Sognet Penge, og saa regnede de kloge Fattigforstandere ud, at der gik jo Lisbeth, og kunde vi faa de to smedet sammen, saa var Mads godt forsørget, thi Lisbeth kunde mageligt tigge Føden sammen til dem begge.

Lisbeth var Enke. Hun var blevet gift den 22. Nov 1838 med

Hans Nielsen, kaldet „Hans Svendsen“. Efter ham blev hun Enke den 19. Dec. 1858. Nu kunde hun altsaa blive gift igen, og det gik hun ogsaa ind paa, thi i November 1862 lyses der til Ægteskab for Enkemand Mads Hansen og Enke Marie Elisabeth Andersdatter, og de blev viiede af Pastor Jørgensen i Hygum Kirke den 22. Nov. 1862, to Maaneder efter, at Mads var blevet Enkemand for anden Gang.

Som Forlovere ved Brylluppet fungerede Iver Hansen Jørgensen, Gaardmand i Kamptrup, og Lars Kaspersen, Gaardmand og Kromand i Harreby, begge dengang Fattigforstandere. Brylluppet stod ovre i Harreby hos Lars Kaspersen. Bryllupsgæster var, foruden Fattigforstanderne, Pastor Jørgensen, Lærer Rørkjer, Kamptrup Skole, samt et Par andre. De fik Kødsuppe med Mel- og Kødboller til Middag. Da Maden blev sat paa Bordet, og Mads saa de runde Tingester, Kødbollerne, svømme omkring i Fadet, tog han sin Ske og vilde straks til at gøre Jagt paa dem; men Lisbeth stødte til ham og sagde: „Do skal bi, Mads, vi ska bej føst!“

Da Brudeparret var blevet kørt hjem om Aftenen, mødte der nogle ubudne Gæster, de Fæsted Dreng, som havde Lyst til at hilse paa de nygifte. Lisbeth havde faaet et Stykke Talglys tændt; en Flaske Brændevin, som de havde faaet med hjem, stod i Vinduet. Da vi kom, kunde det ikke undgaas, at de maatte høre en Puslen uden for Vinduet. Vi kunde se, at Mads var urolig og nervøs, han holdt sig altid i Nærheden af Lisbeth, og hun hørte jo ogsaa noget derude. De troede begge, at det var Mads's fornylig afdøde Kone, der gik igen. Saa sagde Lisbeth: „Do ska minsæl et væ rej, Mads, for a haar loj Staal aa Saalt aa Hørfør øvver æ Dør!“ Saa kunde Greth jo ikke komme ind til dem, thi det er et sikkert Middel mod Gengangere. Nu var der imidlertid kommet en yngre Karl til. Han havde et Lagen med hjemme fra. Det tog han om sig og stod nu saaledes uden for Vinduet. Lisbeth skottede lidt efter ham nogle Gange, saa vendte hun sig mod Genfærdet og sagde højt og bydende: „Vig bort, Greth, Klokken har slagen tolv, no haar do et mer aa gjør her!“ Saa sank Greth lige i Jorden, og knap efter, at hun var nedmanet, forlod vi Dreng Huset og gik hver til sit; men Aftenens Begivenhed rygtedes Dagen efter over hele Byen.

Lisbeth sørgede senere godt for Mads. En Dag hentede hun en Flaske Brændevin omme i Kroen Hun drak da selv noget undervejs og spædede den op med Vand fra en nærliggende Mergelgrav, idet hun sagde: „De æ minsæl møje for stærk te Mads, de ka han et toel!“ Men Mads maatte jo sidde ene hjemme, naar hun gik omkring til Bønderne for at tigge Føden sammen til dem begge.

Hyt-Lisbeth døde den 17. Dec. 1871 i Enderupskov og blev begravet paa Gram Kirkegaard. Da var Hyt-Ann og Mads Trompært allerede døde forinden.

Vel født er nok en Trøst,
men bedre vel opdragen;
vel gift er Livets Lyst;
vel død er hele Sagen.

Tønder Amts Centraltrykkeri

Østergade 40

Tønder

Telefon 141

Bog- og Akcidenstrykkeri
Formularlager - Bogbinderi

Vi har endnu et mindre Restoplæg af

Sønderjydsk Centralforenings Festskrift
før Kr. 12,00 — nu 6,00,

Denne smukke og indholdsrige Bog bør ejes af
enhver national Interesseret.

Ligeledes haves endnu:

R. P. Rossén: Danmarks Kongeslægter 1,50,
En udmærket Bog om dette interessante Emne.

Bøgerne tilsendes portofrit fra

HANS BECK'S BOGHANDEL

Storeg. (J. N. Jepsen) Tønder

Sønderjydsk Maanedsskrift

Tønder

Postgiro Nr. 9816.

Abonnementspris fjerdingaarlig ved Posten Kr. 1,65, — i
Boghandelen eller frit tilsendt fra Seminarielærer Eskildsen
i Tønder Kr. 1,50.

Hvem ønsker at sælge

„Sønderjydsk Maanedsskrift“ 1. Aargang
(komplet) samt 2. Aargang Nr. 1?

Der betales Overpris.

Tilbud bedes sendt til **Cl. Eskildsen, Tønder.**